رابطه نسل Z با گفتمان شریعتی

صدای دینداری عقلانی و مسئولانه

آیت‌الله ایازی: شریعتی دینداری صرفاً آیینی را به «دینداری معرفتی و اخلاقی» بدل کرد

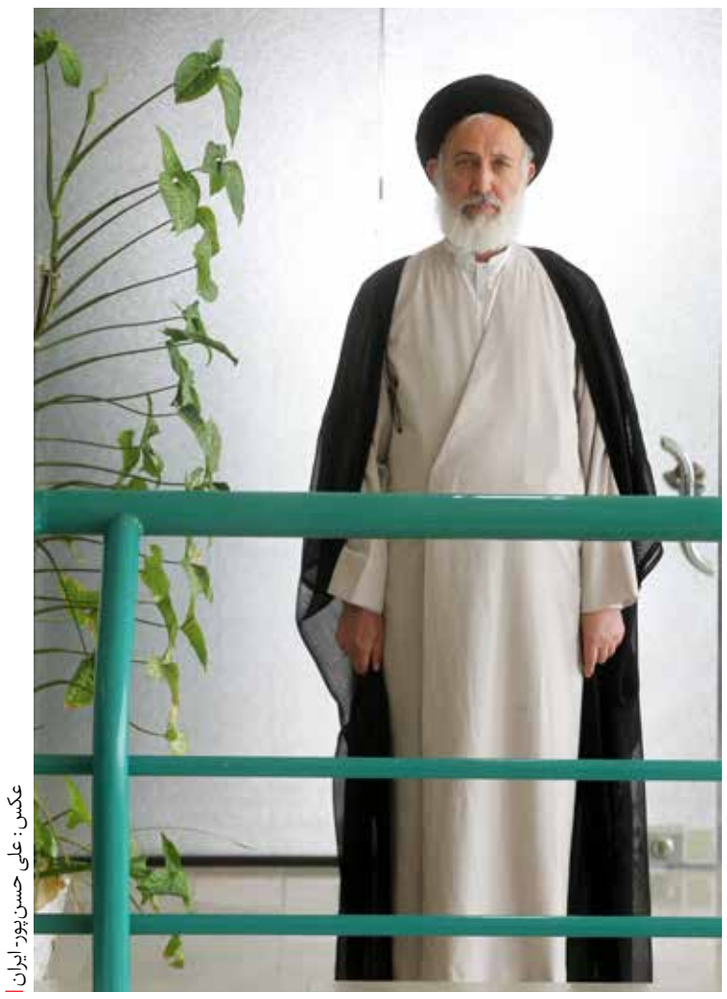

عکس: علی حسن‌پور- ایران

یادمان

فاطمه زارع پیرحاجی

گروه اندیشه / زیر پوست جامعه، با نسلی موسوم به نسل **Z** مواجه هستیم که علاوه بر اینکه تشنه معنویتِ عقلانی است با پرسش‌های عمیقی نیز روبه‌رو است. جوان امروز، میان سنت و مدرنیته، در پی هویتی می‌گردد که پویا، انسان‌گرا، اخلاق‌محور و هم‌پای آرمان‌های عدالت و آزادی قدم بردارد. دقیقاً در همین نقطه است که دکتر علی شریعتی و گفتمانش می‌تواند برای نسل امروز محل رجوع شود. مفاهیمی چون «بازگشت به خویشتن»، «مسئولیت‌پذیری اجتماعی» و «آزادگی» که شریعتی با شور انقلابی و نگاهی ژرف به میدان آورد، هنوز هم می‌تواند چراغ راه نسل **Z** شود؛ نسلی که دنبال معنای اصیل ایمان به همراه ارزش‌های انسانی و عدالت اجتماعی است. برای بررسی ابعاد این موضوع با آیت‌الله سید محمدعلی ایازی، پژوهشگر برجسته قرآن و نواندیش دینی، درباره «میراث فکری شریعتی برای نسل امروز» به گفت‌وگو نشستیم. این گفت‌وگو به مناسبت سالگرد درگذشت دکتر علی شریعتی (۲۹ خرداد) انجام شد، اما با توجه به رخدادهای جنگ ۱۲ روزه، انتشار آن به تعویق افتاد. با این حال، اندیشه‌ها و دغدغه‌های شریعتی، فارغ از زمان، همواره موضوعی زنده و قابل تأمل‌اند؛ چرا که درباره انسانی سخن می‌گوید که در دل تاریخ ایران، ایستادگی می‌کند و مسیر تحولات را دگرگون می‌سازد. بازخوانی آرای او، بازخوانی ریشه‌های فکر، مبارزه و هویت انسان ایرانی است.

جناب دکتر ایازی، شخصیت علمی- فرهنگی دکتر شریعتی در چه بستر تاریخی و جغرافیایی شکل گرفت؟

دکتر علی شریعتی پس از بازگشت از فرانسه و اخذ درجه دکترای علوم‌انسانی از دانشگاه سوربن، به‌عنوان عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد به تدریس پرداخت. رشته تخصصی‌اش تاریخ بود و درس‌های اسلام‌شناسی ارائه می‌داد که بسیار مورد استقبال دانشجویان قرار گرفت. کلاس‌های او آنچنان تأثیرگذار بود که فضای دانشگاه را متحول کرد. فعالیت‌های فرهنگی و علمی‌شریعتی در «کانون نشر حقایق دینی» شکل گرفت؛ مجموعه‌ای که خود شریعتی عضوش بود و در آن، به‌جای صرفاً تبلیغ و ترویج، به اندیشه‌ورزی دینی و شناخت معارف به شکلی منطقی و معقول، مناسب با طبقات تحصیلکرده می‌پرداختند. این کانون در شهر مشهد، در توسعه آگاهی اهمیت زیادی داشت؛ به‌حدی که ساواک آن را تعطیل کرد، مشابه وضعیتی که برای حسینیه ارشاد در تهران پیش آمد.

شریعتی با برخورداری از مطالعات عمیق در جامعه‌شناسی، تاریخ و علوم‌انسانی، در عین تحمل فشارهای سیاسی و حتی دستگیری، به رشد فرهنگی و اندیشه‌ورزی دینی ادامه داد. سال‌های ۱۳۴۷ به بعد، دوره اوج فعالیت‌های دینی او بود، بویژه سخنرانی‌هایش در حسینیه ارشاد تهران که به نقطه عطفی در تاریخ روشنفکری دینی بدل شد. شریعتی موفق شد با «نواندیشی دینی» فضای دانشگاه‌ها و جامعه فرهنگی را نسبت به مناسک دینی و آموزه‌های اسلامی حساس کند. مثلاً تأثیر سخنرانی‌های او در افزایش رعایت مناسک دینی مانند حجاب در حسینیه ارشاد و حتی در سطح شهر تهران، بسیار محسوس بود.

او چطور توانست نسل جوان آن دوره را چنین متأثر از آرا و آثارش کند؟

شروع سخنرانی‌های عمومی‌شریعتی از سال ۱۳۴۷ بود که به‌سرعت بازتاب وسیعی یافت. کتاب‌هایش مانند «پدر، مادر ما متهمیم» و «تشیع علوی و تشیع صفوی» که به وضعیت دین و مذهب در ایران نقدهای جدی وارد می‌کردند، جامعه را به دوقطبی شدیدی کشاند. این مواضع باعث واکنش شدید روحانیون سنتی و گروه‌های مختلف سیاسی شد؛ برخی از آنان او را متهم به انحراف و حتی سنی‌گری کردند. با وجود این هجمه‌ها، اندیشه‌های او در بین جوانان و روشنفکران طرفداران زیادی پیدا کرد و موجب تحولی عمیق در فضای فکری کشور شد. پس از سال ۱۳۵۰، شریعتی لحن آثارش را تغییر داد و از نقدهای تند و سلبی به سمت ادبیات ایجابی و امیدبخش حرکت کرد. کتاب‌هایی مانند «فاطمه فاطمه است»، «حسین وارث آدم» ، «علی؛ ابرمرد تاریخ» و «انسان» نمونه‌های برجسته این دوره بودند که نه‌تنها نقدهای گذشته را تعدیل کردند، بلکه فضای دینی را به سمت امید، خودسازی و طرح مسائل ایجابی دین انقلابی هدایت کردند. بدین ترتیب این تغییر رویکرد باعث شد بخشی از جامعه که نسبت به او بدبین بودند، به‌تدریج با او همراه شوند. در سال‌های نزدیک به انقلاب، حتی علما و مصلحینی مانند استاد مطهری و مهندس بازرگان بیانیه‌ای مشترک در دفاع از این فضای نوین دینی صادر کردند که نشانه اهمیت و تأثیر عمیق اندیشه‌های شریعتی در نسل جوان بود.

> شریعتی پاسخ تازه‌ای به دغدغه‌های نسل جوان داد. بازسازی اندیشه‌ای او باعث شد دینداری صرفاً مناسکی و ظاهری به‌سوی دینداری عمیق، معرفتی و اخلاقی تغییر جهت دهد. این ویژگی‌ها برای نسل جدید که به‌دنبال دینداری عقلانی، متناسب با ارزش‌های انسانی و اجتماعی بودند، جذاب و الهام‌بخش بود

شریعتی چگونه به خلأ روشنفکری دینی در آن دوران پاسخ داد؟

در آن دوره، جامعه ایران دچار بحران هویت دینی و روشنفکری بود. روحانیت سنتی دچار تنش و چالش شده بود و روشنفکران مذهبی، اندیشه‌ای نو و متناسب با تحولات اجتماعی نداشتند. شریعتی با بازسازی مفاهیم دینی، جایگاه جدیدی برای دین در جامعه ارائه داد. او با تأکید بر انسان‌گرایی، مسئولیت اجتماعی، آزادی، عدالت و بازنگری در مناسک دینی، پاسخ تازه‌ای به دغدغه‌های نسل جوان داد. این بازسازی اندیشه‌ای باعث شد دینداری صرفاً مناسکی و ظاهری، به‌سوی دینداری عمیق، معرفتی و اخلاقی تغییر جهت دهد. در سایه این رویکرد، به آثار دیگر متفکران عصر نیز توجه بیشتری شد. در آثار او، حقوق افراد با دیدی گسترده‌تر پذیرفته شده و فضای پذیرش مخالفان و دگراندیشان باز شده بود. این ویژگی‌ها برای نسل جدید که به‌دنبال دینداری عقلانی، متناسب با ارزش‌های انسانی و اجتماعی بودند، جذاب و الهام‌بخش بود.

نوع نگاه شریعتی به «مسئولیت‌پذیری اجتماعی» چقدر می‌تواند برای شرایط امروز ما الهام‌بخش باشد؟

شریعتی مفاهیم مهمی‌مانند بازگشت به خویشتن، آزادی و مسئولیت اجتماعی را به شکلی عمیق مطرح کرد. در کتاب «چهار زندان انسان» نگاهی تاریخی و جامعه‌شناسانه به شرایط انسان معاصر دارد. این مفاهیم به نسل امروز فرصت می‌دهد تا با تعمق در هویت خود و مسئولیت‌های اجتماعی، راهی برای تغییر و تعالی پیدا کنند. بنابراین، اندیشه‌های شریعتی همچنان می‌توانند الهام‌بخش و راهنمای امروز ما باشند.

میراث فکری شریعتی چه سهمی در گفتمان روشنفکری معاصر ایران دارد؟

شریعتی در دهه‌های ۴۰ تا ۵۰، تحولات گسترده‌ای را در اندیشه دینی ایجاد کرد و این تحولات همچنان مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرند. او از جمله اولین کسانی بود که «اسلام انقلابی» را با نگاهی انسان‌گرا و اجتماعی مطرح کرد. با وجود نقدها و اختلاف‌نظرها درباره آثار و آرای او، نمی‌توان نقش شریعتی را در تحولات فکری معاصر انکار کرد. آثارش هنوز هم ظرفیت ایجاد بحث و پژوهش‌های نو را دارد و می‌تواند نقطه شروع تحقیقات آینده باشد.

نقدهای امروزی باید در چهارچوب تاریخی آثار او صورت گیرد تا داوری منصفانه‌ای انجام شود. شریعتی را باید در بستر زمان خود شناخت و ارزش‌های او را به‌عنوان سرمایه‌ای فرهنگی حفظ کرد. در حوزه شریعتی‌شناسی در سال‌های اخیر توقفی رخ داده است؛ لازم است دوباره به این میراث بزرگ فرهنگی و فکری توجه شود. نقد به‌معنای انکار نیست، بلکه شناخت دقیق و منصفانه در چهارچوب تاریخی است. در کنار شریعتی، دیگر سرمایه‌های اجتماعی و فکری مانند استاد شهید مرتضی مطهری، آیت‌الله شهید سیدمحمد بهشتی، محمدباقر صدر و... نیز باید مورد توجه و بررسی دقیق قرار گیرند تا برای نسل امروز، چراغ راهی روشن فراهم آورند.

برش

نسل Z با چه بحران‌ها و دغدغه‌هایی روبه‌رو است و میراث شریعتی چه پاسخی برای این نیازها دارد؟

امروزه در ایران سه نوع دینداری دیده می‌شود: دینداری آیینی- مراسمی، دینداری سنتی- فقهی و نوع سوم دینداری فعال، انسان‌گرا و اخلاق‌محور است که دینداری نسل جدید بیشتر از این قسم است .

نسل Z کمتر به مناسک صرفاً آیینی یا نگاه سنتی توجه دارد و بیشتر به‌دنبال معنا، ارزش‌های اخلاقی، آزادی و عدالت اجتماعی است. اندیشه‌های شریعتی که بر این ارزش‌ها تأکید دارد، می‌تواند پاسخگوی این نیازها باشد. او مفاهیمی‌مانند آزادگی، برابری، عرفان انسانی و مسئولیت اجتماعی را پررنگ کرده است؛ مفاهیمی‌که برای جوانان امروز، بویژه در مواجهه با بحران‌های هویت و معنویت، اهمیت دارد.

رئیس مرکز بازرسی، مبارزه با فرار مالیاتی و پول‌شویی خبر داد:

شناسایی فرار مالیاتی ٦٦ شخص حقوقی در خراسان رضوی

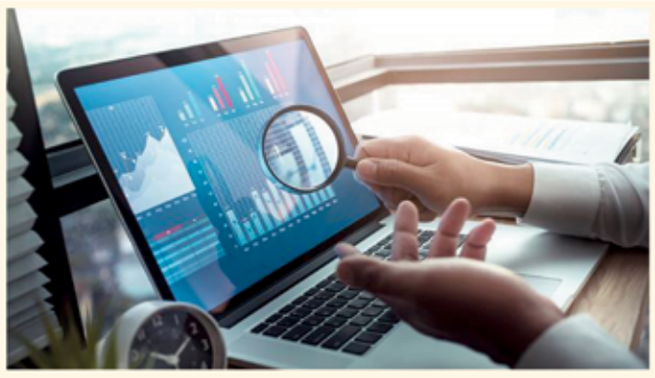

رئیس مرکز بازرسی، مبارزه با فرار مالیاتی و پول‌شویی سازمان امور مالیاتی کشور از شناسایی ۶۶ شخص حقوقی با مجموع ۹۶ هزار میلیارد تومان اطلاعات اقتصادی که فاقد اظهارنامه مالیاتی بوده‌اند خبر داد.

شاهین مستوفی درخصوص مصادیق فرار مالیاتی در اداره کل امور مالیاتی استان خراسان رضوی اظهار داشت: با عنایت به الگوی طراحی شده و پردازش داده‌های مالی و مالیاتی، شرکت‌های دارای عضو هیأت‌مدیره اتباع خارجی مورد بررسی قرار گرفتند که این امر منجر به شناسایی فرار مالیاتی ۶۶ شخص حقوقی فعال فاقد اظهارنامه مالیاتی شد.

رئیس مرکز بازرسی، مبارزه با فرار مالیاتی و پول‌شویی سازمان امور مالیاتی کشور تصریح کرد: اشخاص مذکور با وجود گردش بالای تراکنش‌های بانکی و بالغ بر ۹۶ همت اطلاعات اقتصادی، از تسلیم اظهارنامه مالیاتی خودداری نموده‌اند.

وی افزود: تاکنون تعداد ۶۵ برگ تشخیص و مطالبه مالیات در منابع عملکرد و ارزش افزوده مربوط به سنوات ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲ با مجموع بدهی مالیاتی قریب به ۲٫۳ همت (اصل مالیات و جرائم متعلقه) صادر و صدور سایر اوراق مالیاتی مربوط نیز در دست اقدام است.

نشان‌دار کردن مالیات، الگوی موفق مشارکت مردمی و شفافیت در تخصیص بودجه عمومی

طرح «نشان‌دار کردن مالیات»، با موفقیت اولین سال اجرای خود را پشت سر گذاشت و شفافیت و مشارکت مردمی را در نظام مالیاتی متحول ساخت. در سال ۱۴۰۳، این طرح با تخصیص ۱۲ هزار میلیارد تومان و مشارکت ۳۶۳ هزار مؤدی، به تأمین مالی ۲۰۰۰ پروژه (شامل ۱۳۲۳ پروژه تکمیل‌شده با منابع مردمی) یاری رساند و الگوی جدیدی برای تخصیص منابع مالیاتی مبتنی بر اعتماد عمومی ارائه داد.

اجرای طرح «نشان‌دار کردن مالیات» در سال ۱۴۰۳ را می‌توان به‌عنوان یکی از تجربه‌های مهم و نوآورانه نظام مالیاتی ایران تحلیل کرد؛ طرحی که برای نخستین‌بار با اختصاص یک درصد از درآمدهای مالیاتی، معادل ۱۲ هزار میلیارد تومان، عملیاتی شد.

در این الگو، شاهد مشارکت ۳۶۳ هزار نفر از مؤدیان مالیاتی بودیم؛ مشارکتی که نقش کلیدی آن در تأمین مالی نزدیک به ۲۰۰۰ پروژه ملی و استانی به‌خوبی مشهود است. نکته قابل توجه این است که از میان این پروژه‌ها، تعداد ۱۳۲۳ پروژه به‌طور کامل و مستقیم توسط مؤدیان تأمین اعتبار شد. این آمار بیانگر سطح بالای اعتماد و همراهی مؤدیان با مدل جدید مدیریت منابع بود.

اختصاص رقم ۱۲ هزار میلیارد تومان از محل یک درصد درآمدهای مالیاتی به‌همراه مشارکت ۳۶۳ هزار نفر از مؤدیان، توانست بستر تأمین مالی ۲۰۰۰ پروژه را فراهم کند و از این میان، ۱۳۲۳ پروژه تنها با منابع مردمی تکمیل و تأمین اعتبار شد؛ اتفاقی که می‌تواند الگویی برای سیاست‌های آینده نظام مالیاتی باشد.

تحول در شفافیت و مدیریت مشارکتی مالیات‌ها

مصوبه ۱۰ تیر ۱۴۰۳ هیأت وزیران و آئین‌نامه اجرایی «نشان‌دار کردن مالیات‌ها» نقطه عطفی در روند بروزرسانی سیاست‌های مالی عمومی کشور محسوب می‌شود؛ سیاستی که درصدد تقویت پیوند میان پرداخت‌کنندگان مالیات و نحوه مصرف منابع حاصل از درآمدهای مالیاتی است. طبق این دستورالعمل، سازمان برنامه و بودجه کشور موظف است با همکاری سازمان امور مالیاتی، نظامی کارآمد و شفاف برای تخصیص یک درصد از مجموع درآمدهای مالیاتی کشور به پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای دارای اولویت، بر مبنای انتخاب مؤدیان مالیاتی، طراحی و اجرا کند.

مطابق ماده (۲) آئین‌نامه اجرایی، سازوکار اجرایی به‌گونه‌ای طراحی شده است که سازمان برنامه و بودجه مکلف باشد هر سال تا تاریخ پانزدهم اردیبهشت، فهرستی از پروژه‌هایی که امکان خاتمه آن‌ها تا پایان سال

مالی وجود دارد و نیز طرح‌های اولویت‌دار هر استان را با تعیین سقف اعتبار مورد نیاز هر پروژه، تهیه و به سازمان امور مالیاتی اعلام نماید. این فرآیند، امکان برنامه‌ریزی هدفمند و تخصیص منابع براساس شفافیت و واقع‌بینی را فراهم می‌کند.

در ادامه، سازمان امور مالیاتی موظف است زیرساخت الکترونیکی را طبق مفاد آئین‌نامه و ویژه مشمولان تبصره ماده (۱۰۰) قانون مالیات‌های مستقیم توسعه دهد؛ بستری که امکان تخصیص آنلاین سهم پرداختی مالیات مؤدیان به پروژه‌های اولویت‌دار منتخب را فراهم می‌سازد و یک گام اساسی در جهت ارتقای مشارکت فعالانه مؤدیان و افزایش پاسخگویی دولت در مقابل جامعه مالیاتی کشور تلقی می‌شود.

مزایای اجرای طرح نشان دار کردن مالیات در سراسر کشور

طرح «نشان‌دار کردن مالیات» با هدف ارتقای شفافیت و پاسخگویی در سیستم مالیاتی کشور به اجرا درآمد. این طرح با فراهم کردن امکان انتخاب پروژه‌های عمرانی و توسعه‌ای توسط مؤدیان، ارتباطی مستقیم میان پرداخت مالیات و مشاهده دستاوردهای عینی برقرار نمود. انتشار شفاف و مستمر گزارش‌های هزینه‌کرد مالیات‌ها ضمن افزایش اعتماد عمومی، به کاهش قابل توجه فرار مالیاتی انجامید و انگیزه پرداخت داوطلبانه و به‌موقع مالیات را تقویت کرد.

در راستای تحقق عدالت منطقه‌ای، ۹۰ درصد از ظرفیت مالیاتی استان تهران حاصل از طرح نشان دار کردن مالیات به ۱۶ استان محروم کشور اختصاص یافته است. این رویکرد، منابع را به سمت پروژه‌هایی سوق داد که در حوزه‌هایی چون آموزش و پرورش، آبرسانی، بهداشت و درمان، راه‌سازی و حمل‌ونقل نقش محوری داشته‌اند و بیشترین سهم از منابع مالیاتی را جذب کرده‌اند. این امر نه تنها مشارکت مؤدیان را افزایش داده، بلکه اجرای پروژه‌های اولویت‌دار و رفع محرومیت مناطق کمتر برخوردار را تسریع نموده است.

اقدام‌های سازمان امور مالیاتی در راستای افزایش مشارکت مردم در طرح نشان دار کردن

افزایش فرهنگ مالیاتی از طریق کمپین‌های رسانه‌ای، تبلیغات محیطی و انتشار اخبار مرتبط، موجب ارتقای سطح آگاهی عمومی و تقویت انگیزه پرداخت مالیات شده است. همچنین شفافیت فرآیند تخصیص مالیات، کاهش محسوس شکایات مالیاتی و رضایت عمومی را به دنبال داشته و زمینه مشارکت مستقیم شهروندان در مدیریت و تخصیص درآمدهای مالیاتی را فراهم کرده است.

ضرورت راهبردی تداوم و توسعه طرح «نشان‌دار کردن مالیات» در نظام مالیاتی کشور

طرح «نشان‌دار کردن مالیات» در نخستین سال اجرای خود، با فراتر رفتن از تمامی اهداف از پیش تعیین‌شده، جایگاه خود را به‌عنوان یک الگوی موفق در نظام مالیاتی کشور تثبیت کرده است. این دستاورد حاصل تدوین دقیق فرآیندهای اجرایی، نظارت مستمر و همکاری مؤثر میان نهادهای مختلف اجرایی بوده و نشانگر قابلیت بالای این سازوکار درزمینه تحقق اهداف کلان مالیاتی است.

توفیق چشمگیر این طرح نه‌تنها بازتاب عملکرد موفق آن در اولین سال اجراست، بلکه منعکس‌کننده رضایت گسترده مؤدیان، جلب اعتماد نهادهای اجرایی و نقش تعیین‌کننده آن در بسط عدالت مالیاتی و افزایش شفافیت اقتصادی در کشور نیز می‌باشد. چنین نتایجی، کارآمدی بالای این نظام را برای ارتقای پاسخگویی، مشارکت عمومی و توزیع عادلانه منابع در سطح ملی اثبات نموده است.

در چنین شرایطی، با عنایت به اثرگذاری مستند و نتایج مثبت به دست آمده، ضرورت دارد که دولت تداوم و تعمیق این رویکرد را در دستور کار قرار دهد تا ضمن حفظ و توسعه دستاوردهای ارزشمند، نهادینه‌سازی اصول شفافیت و عدالت مالیاتی همچنان به‌عنوان محور اصلی سیاست‌های مالی کشور دنبال شود.

هماهنگی بین‌بخشی، پیشران طرح مالیاتی

پیشبرد طرح «نشان‌دار کردن مالیات» در سال ۱۴۰۴ و سال‌های آینده، مستلزم هماهنگی به‌موقع و کارآمد میان دستگاه‌های ذی‌ربط است. استمرار این همکاری در اجرای مصوبات قانونی، تنظیم و ارائه فهرست پروژه‌ها و تخصیص اعتبارات، نقش مهمی در تحقق اهداف طرح ایفا می‌کند. هرگونه وقفه در این فرآیندها می‌تواند بر اجرای مناسب طرح و جلب اعتماد و مشارکت مؤدیان مالیاتی تأثیرگذار باشد.

راهبردهای توسعه‌ای و چشم‌انداز آینده طرح «نشان‌دار کردن مالیات»

به‌منظور تعمیق و گسترش اثربخشی طرح «نشان‌دار کردن مالیات»، دو محور راهبردی حیاتی شناسایی شده است: اولاً، تعمیم تدریجی این رویکرد به سایر منابع و پایه‌های مالیاتی، که گامی اساسی در جهت جامعیت بخشیدن به نظام مالیاتی محسوب می‌شود. ثانیاً، افزایش سهم و تخصیص درصد بالاتری از درآمدهای مالیاتی به این طرح در سال‌های آتی، امری که زمینه را برای بسط دامنه پروژه‌های عملیاتی و ارتقای سطح موفقیت طرح فراهم می‌آورد. این طرح با ادغام رویکردهای شفافیت در مدیریت منابع مالیاتی، جلب مشارکت شهروندان و توزیع عادلانه منابع، به‌عنوان یک مدل عملیاتی موفق در ساختار مالیاتی کشور جای گرفته و علاوه بر ارتقای سطح تمکین مالیاتی، به تقویت سرمایه اجتماعی و اعتماد به نظام مالیاتی یاری رسانده است.

علی‌رغم وجود چالش‌های اجرایی مستمر، ارزیابی عملکرد طرح «نشان‌دار کردن مالیات» از منظر شاخص‌های کلیدی، حاکی از موفقیت چشمگیر آن است. دستیابی به اهداف عملیاتی پیش‌بینی شده، نشان‌دهنده کارایی سازوکارهای اجرایی اتخاذ شده می‌باشد. در این میان، نقش سازمان امور مالیاتی در معرفی و تبیین طرح از طریق تولید محتواهای آموزشی و اجرای کمپین‌های رسانه‌ای، گامی مهم در جهت آگاهی‌بخشی به مؤدیان درخصوص فرآیند تخصیص مالیات و ترغیب مشارکت آنان در توسعه زیرساخت‌های کشور و همچنین ایجاد شفافیت در نحوه مصرف منابع مالیاتی بوده است. توسعه و تداوم این طرح با رفع موانع موجود و تعهد پایدار تمامی نهادهای ذی‌ربط به اجرای دقیق مصوبات قانونی و همراهی فعالانه کلیه ذی‌نفعان، از جمله نهادهای دولتی و مؤدیان، می‌تواند به تحقق عدالت اجتماعی، توسعه پایدار و تأمین پایدار درآمدهای دولت کمک شایانی کند.